

Adalet Ağaoğlu'nun *Fikrimin İnce Gülü* Adlı Eseri Örneklemine Kültüre Özgü Öğelerin Çevirisinde Eşdeğerlik Sorunu¹

Pamuk Nursen Topbaş , İstanbul

 <https://doi.org/10.37583/diyalog.1714923>

Öz

Çeviri, tarih boyunca farklı kültürleri birbirine yaklaştıran ve kültürel etkileşimi sağlayan önemli bir iletişim aracı olmuştur. Bu bağlamda, kültüre özgü öğelerin bir dilden bir başka dile aktarımı, çeviri çalışmalarında sıkça tartışılan bir konu olarak öne çıkmaktadır. Bu çalışmada, Adalet Ağaoğlu'nun *Fikrimin İnce Gülü* adlı romanında yer alan kültürel öğelerin çevirisi ele alınmaktadır. Almancaya aktarılan kültürel öğeler, çeviri kuramlarında önerilen stratejiler aracılığıyla karşılaştırmalı olarak incelenmektedir. Bu bağlamda, bütüncede yer alan örneklerin Almancaya aktarımında kullanılan çeviri stratejileri belirlenmekte ve kaynak metin ile hedef metin arasındaki “eşdeğerlik”in sağlanma düzeyi değerlendirilmektedir. Çalışmanın kuramsal çerçevesinde, Newmark ve Aixela'nın kültürel öğelere ilişkin yaklaşımlarından (*culture specific items*) ve Venuti ile Aixela'nın makro ve mikro çeviri stratejilerinden yararlanılmaktadır. 20. yüzyıl Türk edebiyatının önemli yazarlarından biri olan Adalet Ağaoğlu, 1929 yılında Nallıhan'da dünyaya gelmiş ve roman ve hikâye yazarlığına toplumcu gerçekçilik tartışmalarının yoğun olduğu 12 Mart döneminde başlamıştır. Bu dönemin popülist edebiyat anlayışına tepki gösteren yazar, toplumcu gerçekçi görüşü benimsemiş ve eserlerinde toplumun çalkantılı dönemlerini derinlemesine inceleyerek bu dönemlerin bireyler üzerindeki etkilerine dikkat çekmiştir. İnsan ilişkileri, toplumsal değişim, kimlik ve kimlik kaybı gibi temaların işlendiği eserlerinde Türkiye'nin siyasi ve sosyal sorunlarına eleştirel bir bakış sunmuştur. Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında Türkiye'deki sosyal ve politik değişimler, sosyal sorunlar ve feminist konular üzerindeki çalışmaları, çağdaş Türk toplumunun karmaşıklığını ve çatışmalarını yansıtmaya kararlılığını ortaya koymuştur. Özgün anlatım tarzı ve derin psikolojik analizleriyle edebiyat dünyasına *Fikrimin İnce Gülü* gibi unutulmaz eserler kazandıran Ağaoğlu'nun edebi zenginliği, ince dili ve derin anlam katmanları, özellikle bu romanda belirginleşmektedir. Bu bağlamda, Türk eserlerinin Almancaya çevrilmesi büyük bir zorluk arz etmektedir. Bu çalışmanın amacı, Adalet Ağaoğlu'nun *Fikrimin İnce Gülü* adlı eseri ile Almanca çevirisini, kültürel unsurların aktarımı bağlamında karşılaştırmak; kullanılan çeviri stratejilerini analiz ederek kaynak ve erek metin arasındaki “eşdeğerlik” düzeyini değerlendirmektir.

Anahtar Sözcükler: Türk edebiyatı, Adalet Ağaoğlu, Kültürel Öğeler, Roman, Çeviri Stratejileri.

Einsenddatum: 09.03.2025

Freigabe zur Veröffentlichung: 17.06.2025

¹ Bu makale, danışmanlığını Prof. Dr. Musa Yaşar Sağlam'ın yaptığı “Die Äquivalenzproblematik bei der Übersetzung von kulturspezifischen Elementen am Beispiel von Adalet Ağaoğlus *Fikrimin İnce Gülü*” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

Abstract

The Equivalence Issue in Translating Culture-Specific Elements Illustrated by Adalet Ağaoğlu's Fikrimin İnce Gülü

Translation has been an important means of communication throughout history, bridging different cultures and facilitating cultural interaction. In this context, the transfer of culture-specific elements from one language to another has emerged as a frequently discussed topic in translation studies. This study focuses on the translation of cultural elements in Adalet Ağaoğlu's novel *Fikrimin İnce Gülü*. The cultural elements translated into German are examined through a comparison of the translation methods employed. In this context, the translation strategies used to transfer the examples in the text to German are identified, and the level of "equivalence" between the source text and the target text is evaluated. The theoretical framework of the study draws on the approaches of translation scholars Newmark and Aixela regarding the translation of cultural elements (culture-specific items) as well as the macro and micro translation strategies of Venuti, Newmark, and Aixela. Adalet Ağaoğlu, one of the prominent authors of 20th-century Turkish literature, was born in 1929 in Nallıhan and began writing novels and stories during the 12th March period, a time marked by intense debates on socialist realism. Responding to the populist literary understanding of this period, she adopted the socialist realist perspective and deeply examined the turbulent periods of society in her works, highlighting the effects of these periods on individuals. In her works, which address themes such as human relationships, social change, identity, and identity loss, she offers a critical perspective on Turkey's political and social issues. Particularly in the second half of the 20th century, her works on social and political changes in Turkey, social problems, and feminist issues reflected her determination to portray the complexity and conflicts of contemporary Turkish society. Ağaoğlu, who has contributed unforgettable works such as *Fikrimin İnce Gülü* to the literary world with her unique narrative style and deep psychological analyses, presents literary richness, subtle language, and deep layers of meaning, which are particularly evident in *Fikrimin İnce Gülü*. In this context, translating Turkish works into German presents a significant challenge. The aim of this study is to examine the translation strategies of Adalet Ağaoğlu's *Fikrimin İnce Gülü* and its German translation by comparing the translation methods of cultural elements and to evaluate the level of "equivalence" between the source and target texts.

Keywords: *Turkish literature, Adalet Ağaoğlu, Cultural Elements, Novel, Translation Strategies.*

EXTENDED ABSTRACT

Purpose of the Study: The aim of this study is to examine the translation strategies by comparing the cultural elements in Adalet Ağaoğlu's novel *Fikrimin İnce Gülü* with its German translation, and to assess the level of "equivalence" between the source and target texts.

Research Questions:

1. How have the cultural elements in the source language been conveyed in the target language?
2. To what extent has the intended equivalence been achieved in the target text?

Literature Review: In this study, both the source text and the target text, as well as the theoretical framework, have been examined. The data set for the research consists of Adalet Ağaoğlu's *Fikrimin İnce Gülü* (1976) and its German translation *Die zarte Rose meiner Sehnsucht* (1979) by Wolfgang Scharlipp. The evaluation of translation strategies and the transfer of culture-specific elements has drawn on the approaches of key translation theorists such as Newmark (1988), Venuti (2008), and Aixelá (1996).

Additionally, in defining cultural elements such as idioms and proverbs in Turkish, reference works such as Çotuksöken's *Türkçe Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü* (2004) and the Turkish Language Association's *Türkçe Sözlük* (1998) have been consulted. From a cultural history perspective, Klemm's *Allgemeine Cultur-Geschichte der Menschheit: Das Morgenland* (1849) has been evaluated. The studies of Aksoy (2002), Uluşahin (2018), and Sağlam (2014) provide academic contributions to the transfer of cultural elements in translation. Furthermore, an online resource from Ege University offers additional information on Wolfgang Scharlipp. This extensive literature has contributed to a comprehensive discussion of the challenges and strategies encountered in the translation of culture-specific elements from Turkish to German.

Methodology: The Turkish text and its German translation were examined, and classifications created by various translation scholars, especially Newmark (1988), for the translation of cultural elements were taken as a basis. The category of "linguistic elements such as proverbs and idioms" was considered, and the most representative examples were selected based on the context in which they were used. Subsequently, the examples from the dataset and their German translations were analyzed based on Venuti's, Aixelá's, and Newmark's macro and micro translation approaches. The table prepared to examine the translation of cultural elements shows that Venuti's (2008) and Aixelá's (1996) macro strategies appear in the same columns, overlapping with each other. To avoid complexity, when suitable micro-strategies belonged to Aixelá, macro strategies from Aixelá were selected, and when they belonged to Newmark, Venuti's macro strategies were preferred.

Results and Evaluation: The examination revealed that culture-specific elements were transferred into the target language using the "domestication" strategy. The translator aimed to make the text more easily understandable for the reader by substituting the cultural expressions in the source language with similar counterparts in the target language.

Additionally, the "foreignization" strategy was used. Through this strategy, the cultural elements from the source language were preserved, allowing the target reader to encounter a different culture. In other words, some cultural elements from the source language were maintained, providing the target culture's reader with an opportunity to explore the text more deeply. By using both strategies together, the comprehensibility of the text was increased, and the reader was provided with an experience of a different culture.

In conclusion, in the translation of literary works rich in culture-specific elements, it is not feasible to rely on a single translation strategy. The translator, when transferring culture-specific elements from the source culture to the target text, may sometimes consider the norms of the source culture, sometimes the norms of the target culture, or sometimes both. This situation may necessitate the use of different translation strategies simultaneously.

Findings of the Study: In Table 2, under the heading “Linguistic Elements,” the translator used Venuti’s “domestication” macro strategy 15 times, bringing the author closer to the reader. In this regard, cultural expressions in the source text were replaced with appropriate cultural equivalents in the target language, making the target text easier for the reader to understand. In contrast, Venuti’s “foreignization” macro strategy, which brings the reader closer to the author, was used only twice. Moreover, due to misinterpretation, the translation of two examples was not evaluated under either macro or micro strategies.

In Table 3, out of the 19 selected examples under the heading “Linguistic Elements,” 8 used Newmark’s “cultural equivalence” micro strategy. The “descriptive equivalence” micro strategy, which is explained in the target text, was applied three times, while the “functional equivalence” micro strategy, which only conveyed the meaning, and Newmark’s “omission” micro strategy, which excluded the translation process from the source text, were each used twice. Furthermore, under the foreignization macro strategy, Newmark’s “literal translation” micro strategy was used twice. However, in examples where these strategies were applied, two instances of misinterpretation resulted in faulty translations that did not align with the cultural context and disrupted the meaning in the target text.

When examining Table 2 and Table 3, it was found that out of the 19 examples, 15 were evaluated under the “domestication” macro strategy, and 2 under the “foreignization” macro strategy. In terms of micro strategies, “cultural equivalence” was applied eight times, “descriptive equivalence” three times, “functional equivalence,” “omission,” and “literal translation” were each used twice. Additionally, two examples from the source text, which were misinterpreted, resulted in faulty translations that did not align with the cultural context and disrupted the meaning integrity in the target text.

Giriş

Çeviri, ülke edebiyatlarının kapılarını dış dünyaya açan, bilgi ve kültür alışverişini düzenleyen temel etmenlerden biridir. Çok kültürlülüğün doğal bir sonucu olan çeviri, insanların kendi dışındaki dünyayı keşfetmelerine imkân tanır. Çeviri, bir edebiyatın diğer dünya edebiyatları ile iletişim ve etkileşimde olmasını sağlayarak farklı kültürlerle ulaşmayı mümkün kılar. Dolayısıyla belli bir edebiyata ait kimi eserler, bir köprü işlevi gören çeviri yoluyla dünya edebiyatına girme fırsatı elde edebilir.

Adalet Ağaoğlu'nun *Fikrimin İnce Gülü* adlı romanı da çeviri yoluyla Alman edebiyatına kazandırılmış bir eserdir. Bu roman Ağaoğlu'nun, Türkçenin geniş sözcük varlığını ustalıkla eserine yansıtmasının bir örneğidir. Eserlerinde söz varlığının zenginliği, kültürel ve yerel unsurları kullanma biçimi, geleneksel ve modern dili harmanlaması dikkat çeker. Kültürel öğeleri ustalıkla işleyerek okuyucuyu Türk kültürünün derinliklerine taşıması, romanın önemli özelliklerinden biridir.

Romanın içeriğinde yer alan kalıplaşmış sözler, deyimler ve atasözleri karakterlerin diyaloglarında sıkça karşımıza çıkar. Bu ifadeler, romanın dilini zenginleştirirken aynı zamanda karakterlerin ve olayların derinliğini artırır. Ağaoğlu'nun karakterlerin diline özen göstermesi, sembol ve alegorilere yer vermesi ve yenilikçi dil yaklaşımı, onun dil kullanımının öne çıkan özellikleridir. Bu unsurlar, Ağaoğlu'nun eserlerini hem estetik hem de anlatım açısından değerli kılar.

1976 yılında yayımlanan romanı, Türkiye Cumhuriyeti'nin politik tarihine kapsamlı bir bakış sunar. 1970'ler, ülkenin önemli ekonomik, sosyal ve politik zorluklarla karşı karşıya kaldığı belirsizlik dolu bir döneme işaret eder. Roman, bu dönemin karmaşıklığını ve değişimlerini edebi bir perspektiften ele alırken, aynı zamanda Adalet Ağaoğlu'nun olağanüstü edebi yeteneğini ortaya koyar.

1. Veri Tabanı

Betimleyici çeviribilim çerçevesinde yürütülen bu çalışmanın veri tabanını, Adalet Ağaoğlu'nun 1976 yılında yayımlanan *Fikrimin İnce Gülü* adlı romanı ile eserin Wolfgang Scharlipp tarafından 1979'da yapılmış Almanca çevirisi oluşturmaktadır.

Eserin çevirmeni Wolfgang Scharlipp, Alman bir Türkologdur. Kendisi Türkçeden Almancaya birçok roman ve hikâye çevirmiş, ayrıca çeşitli kitaplar ve akademik makaleler yazmıştır. 1997 yılından bu yana Kopenhag Üniversitesi'nde profesör olarak görev yapan Scharlipp, Çince ve Arapça dillerine de hâkimdir (Ege Üniversitesi, https://translex.ege.edu.tr/tr-6364/wolfgang-ekkehard_scharlipp.html).

Türk edebiyatında “ilk yol romanı” olarak kabul edilen eser, Türkiye'den Almanya'ya işçi olarak göç eden Bayram Ünal'ın yaşamını merkeze alır. Yazar, Bayram'ın göç sürecinde karşılaştığı zorlukları ve bu süreçteki kişisel dönüşümünü derinlemesine işler. Roman, sadece fiziksel mesafeleri değil, aynı zamanda kültürel ve duygusal uzaklıkları da ele alarak işçi göçüyle birlikte gelen toplumsal değişimleri detaylı bir şekilde okuyucuya sunar.

Roman, Bayram'ın Almanya'da geçirdiği yılların ardından edindiği bal rengi Mercedes'inin etrafında şekillenen bir göçmenlik hikâyesini anlatır. Bu otomobil sadece bir ulaşım aracı değil, aynı zamanda Bayram'ın kişisel kimliği ve toplumsal statü arayışında önemli bir sembol olarak kullanılır. Bayram'ın arabaya duyduğu duygusal bağ, onun içsel mücadelelerini, kimlik arayışını ve toplumsal kabul arayışını derinlemesine yansıtır. Arabanın zamanla yaşadığı kayıplar, Bayram'ın hayallerinin ve umutlarının çöküşünü simgelerken, onun karakter gelişimini ve toplumsal bağlamdaki yerini anlamamıza yardımcı olur. Roman aynı zamanda dönemin sosyal ve politik dokusunu da ele alarak okuyucuya o dönemin toplumsal karmaşıklıklarını ve göçmenlik deneyiminin derin etkilerini sunar.

2. Yöntem

Çalışmanın veri tabanı, eserin ve Almanca çevirisinin incelenmesiyle oluşturulmuştur. Başta Newmark (1988) olmak üzere çeşitli çeviribilimcilerin kültürel unsurların çevirisi için geliştirdikleri sınıflandırmalar temel alınmış “atasözü, deyim gibi dilsel öğeler” ve anlam kategorisi belirlenmiştir. Bağlamlarına en uygun örnekler seçildikten sonra, eserdeki örnekler ve karşılık gelen Almanca çevirisi, Venuti, Aixela ve Newmark'ın makro ve mikro çeviri yaklaşımları çerçevesinde incelenmiştir.

Kültürel öğelerin çevirisini incelemek amacıyla hazırlanan aşağıdaki tabloda, Venuti (2008) ve Aixela'nın (1996) makro stratejilerinin aynı sütunlarda yer aldığı ve birbiriyle örtüştüğü görülmektedir. Tutarlılık sağlamak amacıyla, mikro stratejiler Aixela'ya ait olduğunda makro stratejiler de yine Aixela'dan seçilmiş; Newmark'ın mikro stratejilerinin uygun olduğu durumlarda ise Venuti'nin makro stratejileri tercih edilmiştir.

Venuti'ye Göre Makro Stratejiler	
Yerleştirme (<i>İng. Domestication</i>)	Yabancılaştırma (<i>İng. Foreignization</i>)
Aixela'ya Göre Makro Stratejiler	
Değiştirim (<i>İng. Substitution</i>)	Korunum (<i>İng. Conservation</i>)
Aixela'ya Göre Mikro Stratejiler	
Eşanlamlılık (<i>İng. Synonym</i>)	Tekrar (<i>İng. Repetition</i>)
Sınırlı Evrenselleştirme (<i>İng. Limited Universalization</i>)	Yazımsal Uyarlama (<i>İng. Orthographic Adaptation</i>)
Tam Evrenselleştirme (<i>İng. Absolute Universalization</i>)	Kelimesi Kelimesine Çeviri (<i>İng. Linguistic (non-cultural) Translation</i>)

Yerele Dâhil Etme (<i>İng. Naturalization</i>)	Metin Dışı Açıklama (<i>İng. Extratextual Gloss</i>)
Silme (<i>İng. Deletion</i>)	Metin İçi Açıklama (<i>İng. Intratextual Gloss</i>)
Özerk Yaratıcılık (<i>İng. Autonomous Creation</i>)	
Newmark’a Göre Mikro Stratejiler	
Açıklama (<i>İng. Paraphrase</i>)	Yazımsal Uyarlama (<i>İng. Transcription</i>)
Uyarlama (<i>İng. Adaptation</i>)	Yapısal Ödünçleme (<i>İng. Calque</i>)
Silme (<i>İng. Omission</i>)	Ödünçleme (<i>İng. Loan Words</i>)
Belirtikleştirme (<i>İng. Explication</i>)	Birebir Çeviri (<i>İng. Literal Translation</i>)
Anlam Çözümlemesi (<i>İng. Componential Analysis</i>)	
Kültürel Eşdeğerlik (<i>İng. Cultural Equivalent</i>)	
İşlevsel Eşdeğerlik (<i>İng. Functional Equivalent</i>)	
Betimleyici Eşdeğerlik (<i>İng. Descriptive Equivalent</i>)	

Tab. 1¹: Çalışmada kullanılan Venuti, Aixela ve Newmark’a göre makro ve mikro çeviri yaklaşımları

3. Eserde Yer Alan Kültür Odaklı Ögeler ve Çeviri Yöntemleri Açısından Çözümlemeleri

3.1. Dilsel Ögeler

Örnek 1:

KM	Ford’un da iyice canına okunmuş ... Gördün ya Balkız? (1976: 10)
EM	Den Ford haben sie auch ganz schön zur Strecke gebracht , hast du’s gesehen, Honigmädchen? (1979: 11)

¹ Yazar tarafından oluşturuldu.

Yukarıdaki örnekte, “berbat ve perişan etmek” (bkz. Türkçe Sözlük) anlamında kullanılan “canına okumak” deyimini, Newmark’ın mikro stratejisine göre, anlam açısından benzer bir karşılığıyla değiştirilmiştir. Bu strateji, metnin anlaşılabilirliğini artırırken, kaynak metnin anlamını ve kültürel bağlamını korumayı hedeflemektedir (Newmark, 1988, s. 82). Alman çevirmen kaynak metindeki deyimini Venuti’nin “yerlileştirme” (İng. domestication) makro stratejisi ve Newmark’ın “kültürel eşdeğerlik” (İng. cultural equivalent) mikro stratejisinden yararlanarak „zur Strecke gebracht” şeklinde, yine bir deyim aracılığıyla erek dile aktarmıştır. Bu çeviri tercihi, erek metin okurunun metni daha kolay anlamasını sağlamak ve kaynak kültüre ait özgün anlatım biçiminin erek metinde korunmasına katkıda bulunmaktadır. Çevirmenin tercih ettiği stratejiler ile yazar okura yaklaştırılmıştır.

Örnek 2:

KM	Bakalım bu sarı oğlan bizim karşımıza nerde dikilecek... Kılı kırk yarar böyleleri... (1976: 15)
EM	Mal sehen, ob sich dieser blonde Bursche auch bei mir reinmischt... Das sind vielleicht pingelige Typen... (1979: 15)

Yukarıda verilen örnekte, kaynak dilde “titiz ve ayrıntılı bir biçimde incelemek, önemle üstünde durmak” (bkz. Türkçe Sözlük) anlamında kullanılan “kılı kırk yarmak” deyimini, erek dile bir deyim aracılığıyla değil, doğrudan anlamı üzerinden, düz bir şekilde aktarılmıştır. Bu çeviri tercihi, kaynak metindeki kültürel ifadenin nötralize edilerek yalnızca işlevsel anlamının taşınmasını sağlamıştır. Bu süreçte çevirmen, Venuti’nin “yerlileştirme” (İng. domestication) makro stratejisinden ve Newmark’ın “işlevsel eşdeğerlik” (İng. functional equivalent) mikro stratejisinden yararlanarak, metni hedef dilde daha anlaşılır ve doğal hâle getirmiş ve erek kültür okurunun anlamasını kolaylaştırarak, yazarı okura yaklaştırmıştır.

Örnek 3:

KM	Kocası gine alıversin ona, madem kürkü yok olmuş! Ben görmedim. Belki gümrükte aldılar, ne bilirim? Hem taşı, hem ardına düş. Laf. Benim derdim başımdan aşmış zati. (1976: 20)
EM	Wenn der Pelzmantel weg ist, soll ihr Mann ihr einen neuen kaufen. Ich hab nichts gesehen. Vielleicht haben sie ihn am Zoll beschlagnahmt, was weiß ich? Erst sollst du ihn rüberbringen und dich dann noch um ihn kümmern. So’n Quatsch. Ich hab genug am Hals. (1979: 19)

Yukarıdaki örnekte çevirmen, kaynak dilde “(bir kimsenin) derdi başından aşkın olmak: aşırı derecede meşgul olmak birçok sorunu bulunmak” (bkz. Türkçe Sözlük) anlamında kullanılan “derdim başımdan aşmış” deyimini erek dile yine bir deyim olarak aktarmış ve anlamını „Ich hab genug am Hals” ifadesiyle karşılamaya çalışmıştır. Bu süreçte Alman çevirmen kaynak metindeki deyimini Venuti’nin “yerlileştirme” (İng. domestication)

makro stratejisinden ve Newmark'ın "kültürel eşdeğerlik" (İng. cultural equivalent) mikro stratejisinden yararlanarak aktarmıştır. Bu sayede, kaynak dildeki kültürel ifade, erek dilde benzer bir kültürel ifadeyle karşılanmış ve çeviri, hedef kültürle uyumlu hâle getirilerek yazar okura yaklaştırılmıştır.

Örnek 4:

KM	Tutturmuşun bir, ne arabın yüzü, ne Şam'ın şekeri... (1976: 21)
EM	Du hast vielleicht eine komische Art an dir. (1979: 19)

Yukarıdaki örnekte, kaynak dilde "yararı olsa bile istenmeyen kimseler için söylenir" (bkz. Türkçe Sözlük) anlamında kullanılan "ne Şam'ın şekeri ne Arap'ın zekeri (veya yüzü)" deymi erek dile anlamı korunmadan çevrilmeye çalışılmıştır. Erek dildeki çevirisinin, kaynak metindeki kültürel ifadeye uygun bir anlam taşımadığı ve yanlış alımlamaya dayandığı görülmektedir. Bu durumda, çevirmen kaynak metindeki kültürel ifadeyi yanlış alımlamış ya da hiç bilmiyor olabilir. Ayrıca, deyimde geçen "Arap'ın yüzü" ifadesi belirli bir etnik kimliği olumsuz bir bağlamda kullanması bakımından kültürel önyargı ve ayrımcılık tartışmalarını gündeme getirebilir. Bu durum, çevirmenin yalnızca anlam aktarımı değil, çeviri etiği açısından da duyarlılık göstermesini gerektirmektedir. Yukarıdaki örnek, çevirmenin kültürel bağlama duyarlılığının çevirinin doğruluğu üzerinde doğrudan etkisi olduğunu ve etkili bir çeviri sürecinde kritik bir faktör teşkil ettiğini göstermektedir.

Örnek 5:

KM	Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı, değil mi ya?... (1976: 32)
EM	„Ein kleines Andenken, mein Freund." (1979: 29)

Yukarıdaki örnekte, kaynak dilde "bir fincan (veya bir acı) kahvenin kırk yıl hatırı vardır: iyilik küçük de olsa unutulmaz" (bkz. Türkçe Sözlük) anlamında kullanılan "Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı" deymi, doğrudan bir eşdeğerle çevrilmemiş, ancak „Ein kleines Andenken" şeklinde yeniden yorumlanmıştır. Türk kültüründe kahve yalnızca bir içecek değil, aynı zamanda misafirperverliği ve sosyal bağları simgeleyen kültürel mirasın bir parçasıdır. Kahve içme geleneği, toplumsal değerleri ve inançları bir araya getirerek bireyler arasında kültürel bağlar oluşturmaktadır. Bu geleneğin toplumsal etkileşimin ve kültürel kimliğin şekillendiği önemli bir unsur olarak öne çıkması, toplumsal ilişkileri güçlendiren ve bireyleri bir araya getiren önemli bir işlev taşıdığını ortaya koymaktadır. Ancak bu çeviri, söz konusu kültürel bağlamı tam olarak yansıtmamaktadır. Çevirmenin, kaynak metindeki kültürel ifadenin yalnızca anlamını aktarmayı tercih etmesi, Venuti'nin "yerlileştirme" (İng. domestication) makro stratejisi çerçevesinde, Newmark'ın "işlevsel eşdeğerlik" (İng. cultural equivalent) mikro stratejisini benimsediğini göstermektedir. Bu stratejiler aracılığıyla çevirmen, yazarı okura yaklaştırmıştır.

Örnek 6:

KM	Dışarda, danışma bürosundakiler ne yaparlar allasen? Yan gelip yatarlar mı? (1976: 40)
EM	Was tun die eigentlich, um Himmels Willen, in diesen Auskunftsbüros draußen? Die legen sich wohl auf die faule Haut und pennen! (1979: 36)

Yukarıdaki örnekte, kaynak dilde “sakin bir biçimde oturmak (veya yatmak) ve herhangi bir işle meşgul olmadan hayatın tadını çıkarmak” (bkz. Türkçe Sözlük) anlamında kullanılan “Yan gelip yatarlar mı?” deyimini erek dile benzer bir karşılığı olan „sich auf die faule Haut legen” ifadesiyle çevrilmiştir. Bu bağlamda, çevirmen, kaynak metindeki deyimini yine bir deyimle karşılamayı tercih etmiştir. Çevirmenin bu tercihi, Newmark’ın “kültürel eşdeğerlik” (İng. cultural equivalent) mikro stratejisini benimsediğini ve bu stratejinin Venuti’nin “yerlileştirme” (İng. domestication) makro stratejisi kapsamında değerlendirilebileceğini göstermektedir. Bu stratejiler aracılığıyla, kaynak metindeki ifadeler hedef dilde daha anlaşılır hâle getirilmiş ve hedef dilin kültürel normlarına uygun bir çeviri sağlanarak yazar okura yaklaştırılmıştır.

Örnek 7:

KM	Bayram arabayı bırakıp geri koşuyor. Yüzersin, yüzersin kuyruğuna gelirsın, ... (1976: 41)
EM	Bayram ließ den Wagen sein und kam zurückgelaufen. Jetzt hat man alles hinter sich gebracht, ... (1979: 37)

Yukarıdaki örnekte, kaynak dilde “yüzüp yüzüp kuyruğuna gelmek: uzun sürmüş bir işi bitirmek üzere olmak” (bkz. Türkçe Sözlük) anlamında kullanılan “Yüzersin, yüzersin kuyruğuna gelirsın, ...” deyimini, erek dile „Jetzt hat man alles hinter sich gebracht, ...” şeklinde aktarılmıştır. Ancak erek dildeki “her şeyi geride bırakmak” anlamına gelen deyim, kaynak metindeki kültürel ifadeyle birebir örtüşmemektedir. Kaynak metindeki deyim, işin henüz tamamlanmadığını, hatta en zor kısmına gelindiğini anlatırken, erek metindeki deyim sürecin tamamlandığını ifade etmektedir. Kültürel ifadeyi bir deyimle karşılamaya çalışan çevirmen, bu süreçte Venuti’nin “yerlileştirme” (İng. domestication) makro stratejisinden ve Newmark’ın “kültürel eşdeğerlik” (İng. cultural equivalent) mikro stratejisinden yararlanmışır. Böylece yazarı okura yaklaştırmıştır.

Örnek 8:

KM	Allah razı olsun şu kadından. Gözümün yaşına bakmasa bakmazdı. (1976: 43)
EM	Möge Gott diese Frau beschützen. Sie hätte sich ja gar nicht um uns zu kümmern brauchen. (1979: 39)

Yukarıdaki örnekte, kaynak dilde “hiç acımamak, merhamet etmemek” (bkz. Türkçe Sözlük) anlamında kullanılan “(birinin) gözünün yaşına bakmamak” deyimini erek dile betimleyici bir anlatımla aktarılmıştır. Çevirmen, bu kültürel ifadeyi „... Sie hätte sich ja gar nicht um uns kümmern brauchen ...” şeklinde çevirmiş ve metnin anlamını erek metin okuru için daha anlaşılır kılmaya çalışmıştır. Newmark’ın mikro stratejisine göre (1988, s. 83), kaynak dildeki kültürel ifadelerin birebir çevirisi yerine, erek dilde anlamı açık hale getiren betimleyici bir anlatım tercih edilmiştir. Bu tercih, hedef kültürde doğrudan bir karşılığı bulunmayan ifadelerin ve kültürel farklılıkların daha kolay anlaşılmasını sağlamaktadır. Çeviri sürecinde uyguladığı seçim ile çevirmen, Venuti’nin “yerlileştirme” (İng. domestication) makro stratejisinden ve Newmark’ın “betimleyici eşdeğerlik” (İng. descriptive equivalent) mikro stratejisinden yararlanarak, kaynak metindeki kültürel ifadeyi hedef kültüre uygun hâle getirmiş ve yazarı okura yaklaştırmıştır.

Örnek 9:

KM	Neye yarar senin vızvızlanman adamların kulaklarının dibinde hey oğlum?.. Senden kuşkulananların kuşkusunu boşuna çıkarma bari aptal. (1976: 43)
EM	Mein Junge, zu was soll dein Rumgemecker mit diesen Kerlen eigentlich gut sein?... (1979: 39)

Yukarıdaki örnekte, kaynak dilde “olumlu bir sonuç alınmasını engellemek” (bkz. Türkçe Sözlük) anlamında kullanılan “boşa çıkarmak” deyimini, erek metne aktarılmamıştır. Bu kültürel ögenin erek metne aktarılmayıp çıkarılması, Venuti’nin “yerlileştirme” (İng. domestication) makro stratejisine ve Newmark’ın “silme” (İng. omission) mikro stratejisine karşılık gelmektedir. Çevirmenin bilinçli olarak yaptığı bu tercih, kimi durumlarda metnin hedef dilde daha anlaşılır hâle gelmesini sağlarken, aynı zamanda kaynak dildeki anlamının kaybolmasına yol açabilmektedir. Bu nedenle, “silme stratejisi” yalnızca belirli koşullar altında ve çevirinin amacına uygun olduğu durumlarda uygulanmalıdır. Aixelá’nın (1996, s. 64) da belirttiği gibi, bu yaklaşım yalnızca çevirmenin kültüre özgü ifadeyi ideolojik veya stilistik nedenlerle uygunsuz bulduğu durumlarda göz önünde bulundurulmalıdır. Aksi takdirde, “silme stratejisinden” kaçınılmalı ve zorunlu durumlar dışında kullanılmamalıdır. Metnin kültürel bağlamını erek dilde tam olarak yansıtmak yerine, hedef kültüre uyumlu bir çeviri üretmeyi amaçlayan bu işlem ile yazar okura yaklaştırılmıştır.

Örnek 10:

KM	Uçağın tekeri yere değer değmez pilotu alkışlamaları, kapıdan ilk çıkana bayrağımızı sallatmaları falan burunlarından gelir . (1976: 46)
EM	Silme: (1979: 41)

Yukarıdaki örnekte, kaynak dilde “elde ettiği güzel şey, sonradan gelen üzüntüler üzerine kendisine zehir olmak” (bkz. Türkçe Sözlük) anlamında kullanılan “burnundan (fitil fitil) gelmek” deyimini de bir önceki örnekte olduğu gibi çeviri sürecine dâhil edilmemiştir. Bu kültürel ögenin erek dile aktarılmaması Venuti’nin “yerlileştirme” (İng. domestication) makro stratejisine ve Newmark’ın “silme” (İng. omission) mikro stratejisine karşılık gelmektedir. Zorunlu olmadıkça tercih edilmemesi gereken “silme stratejisi”, metinde anlam kaybına yol açabilmekte ve kaynak metnin kültürel bağlamını erek dile tam olarak yansıtmamaktadır. Bununla birlikte bu işlem yazarı okura yaklaştırmıştır.

Örnek 11:

KM	Onun işi kolay diyorlar. Yok, şasiye motor yerleştirmeye, daha beteri de el yordamıyla civata taktırmaya verirlerse?.. Eh, verirler verirler. Sıkacaksın dişini . Sabır. (1976: 51)
EM	Es heißt, die Arbeit da sei nicht so schwer. Was, wenn du Motoren auf's Chassis montieren mußt? ... Oder, noch schlimmer, Schraubbolzen anzubringen, das erfordert Geschicklichkeit ... Ach Scheiße, soll kommen, was will! Du mußt halt wirklich die Zähne zusammenbeißen , Basta! (1979: 46)

Yukarıdaki örnekte, kaynak dilde “dişini sıkmak: darlığa, sıkıntıya dayanmak, katlanmak” (bkz. Türkçe Sözlük) anlamında kullanılan “Sıkacaksın dişini.” deyimini erek dile „die Zähne zusammenbeißen” şeklinde aktarılmıştır. Farklı iki kültüre ait benzer iki deyim varlığı, bu kültürler arasındaki etkileşimin bir göstergesidir. Ancak bu benzerlik, her zaman doğrudan bir kültürel etkileşimin sonucu olmayabilir. Farklı dil ailelerine ait dillerde de ortak deyimlere rastlamak mümkündür. Zira insanlar, yaşadıkları coğrafya ve konuştukları dilden bağımsız olarak, benzer olay ve koşullara karşı benzer tepkiler verebilirler ve bu durum, zamanla dillerine de yansıyabilir. Sonuç olarak, farklı dillerde aynı anlamı taşıyan benzer deyimler gelişebilir (Sağlam, 2014, s. 95-96.). Bu bağlamda, zorluklarla başa çıkma gerekliliğini ifade eden kaynak ve erek metindeki kültürel ifadeler, anlam bakımından birbirini tamamlamaktadır. Bununla birlikte evrensel insan deneyimlerinin dile nasıl yansıdığını ve kültürlerarası iletişimin bu süreçteki rolünü ortaya koymaktadır. Çevirmen, kültürel ifadeye uygun bir karşılık seçtiği süreçte Venuti’nin “yerlileştirme” (İng. domestication) makro stratejisinden ve Newmark’ın “kültürel eşdeğerlik” (İng. cultural equivalent) mikro stratejisinden yararlanmıştır. Kültürel bağlamı erek dile tam olarak yansıtan bu seçim ile yazar okura yaklaştırmıştır.

Örnek 12:

KM	Arkada hazır tuttuğu plastik kovaya hemen su doldurup camı da, ön tamponları da parlatmak istedi. Ama, bir çorbacı yamağının geriden gelen çağrısı Bayram’a, açlıktan elinin ayağına dolandığını da birlikte söylemiş oldu. (1976: 62-63)
EM	Er wollte den Plastikeimer, der auf dem Rücksitz immer bereitstand, sofort mit Wasser füllen und die Scheiben, sowie die hintere Stoßstange säubern. Aber das Rufen eines Kochs einer

	der Fertigmöbel erinnerte ihn daran, daß ihm der Magen fast auf die Füße hing. (1979: 55)
--	--

Yukarıdaki örnekte, kaynak dilde “eli ayağı dolaşmak: şaşkınlık, telaşlanmak” (bkz. Türkçe Sözlük) anlamında kullanılan “açlıktan elinin ayağına dolandığı” deyimini erek dile „daß ihm der Magen fast auf die Füße hing” şeklinde aktarılmıştır. Kaynak metindeki deyim, açlık nedeniyle şaşkınlık yaşama, telaşlanma ve kontrolü kaybetme durumunu ifade ederken, erek dildeki deyim, açlığın fiziksel etkilerine odaklanmakta ve açlığın şiddetini vurgulamaktadır. Bu çeviri, diller arasındaki kültürel ve dilsel nüansların farkını ortaya koymakta ve bu farklılıkların çeviriye nasıl yansıdığını göstermektedir. Kültürel ifadeyi erek dilde karşılamak için çevirmen, Venuti’nin “yerleştirme” (İng. domestication) makro stratejisinden ve Newmark’ın “kültürel eşdeğerlik” (İng. cultural equivalent) mikro stratejisinden yararlanmıştır. Deyimin deyim ile karşılandığı erek metinde, yazar okura yaklaştırmıştır.

Örnek 13:

KM	Allah korusun! Ağzımdan yel alsın. Bir yerine bir şey olursa Balkız, bir yara bere, bir kırık, ben bittim demek. (1976: 105)
EM	Gott behüte, ich sollte den Teufel nicht an die Wand malen. Wenn dem Honigmädchen irgendwo was passiert, eine Wunde, eine Schramme, dann bin ich am Ende. (1979: 90)

Yukarıdaki örnekte, kaynak dilde “ağzından yel alsın: ağzını hayra aç” (bkz. Türkçe Sözlük) anlamında kullanılan “Ağzımdan yel alsın.” deyimini erek dile „ich sollte den Teufel nicht an die Wand malen” şeklinde aktarılmıştır. Kötü düşünceleri veya olumsuz beklentileri uzak tutarak, pozitif ve iyimser bir tutum benimsemeyi ve kötümserlikten uzak durmayı öğütleyen kaynak metindeki kültürel ifade, anlam olarak benzer bir kültürel ifadeyle erek dilde karşılık bulmuştur. Bu süreçte çevirmen, Venuti’nin “yerleştirme” (İng. domestication) makro stratejisinden ve Newmark’ın “kültürel eşdeğerlik” (İng. cultural equivalent) mikro stratejisinden yararlanarak, hedef dilde kültürel ve semantik bağlamı korumayı başarmış ve yazarı okura yaklaştırmıştır.

Örnek 14:

KM	Hem artık Kezban’dan sana hayır var mı bakalım da, takmışın kafana? Geçmişe mazi, yenmişe kuzu. (1976: 173)
EM	Und überleg mal, ob die Kezban wohl für dich was Erstrebenswertes ist, und schreib dir das jetzt hinter die Ohren! Eine schöne Erinnerung, Vergangenheit. (1979: 145)

Yukarıdaki örnekte, kaynak dilde “geçmişe mazi, yenmişe kuzu derler: geçmişte kalan olayların üzerinde durulmasından hiçbir yarar beklenmez” (bkz. Türkçe Sözlük) anlamında kullanılan “Geçmişe mazi, yenmişe kuzu” deyimini erek dile „Eine schöne

Erinnerung, Vergangenheit” şeklinde çevrilmiştir. Ancak bu çeviri, kaynak dildeki anlamı tam olarak yansıtmamakta ve yanlış bir anlam içermektedir. Erek dilde yapılan çevirinin, kaynak metnin kültürel bağlamına uygun olmadığı ve yanlış bir yoruma dayandığı açıkça gözlemlenmektedir. Bu durum, çevirmenin kaynak metnin kültürel ifadesini yanlış anlamış olabileceğini veya bu ifadeye dair herhangi bir bilgiye sahip olmadığını göstermektedir. Dolayısıyla, çevirmenin kültürel bağlama duyarlılığı, çevirinin doğruluğunu etkileyebilecek önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu örnek, başarılı bir çeviri sürecinde kültürel bağlama olan duyarlılığın kritik bir rol oynadığını bir kez daha ortaya koymaktadır.

Örnek 15:

KM	Boş ver. Sen en iyisi, Kezban düşüncesini sil at aklından. Hoş, silip atmıştım çoktan. Eşşek gibi, çalış ha çalış. Kezban mı kalır akılda? Binde bir işte, ne biliym, şöyle çakar geçerdi. Nehir kıyısında öpüşenleri, parklarda koklaşanları gördün mü [...] Şimci ne diye aklında dolandırıp duruyorsun Kezban'ı? Kezban [...] Kezban [...] Sıçarım senin Kezban'ına haa! Ateş olmayan yerden duman çıkar mı? Beklememiş iste. (1976: 180)
EM	Quatsch! Jemand, der verliebt ist, wartet lange. Ich hab ihr mal sogar eine Nachricht zukommen lassen, daß sie warten sollte [...] so unüberlegt. Die hat mich doch überhaupt nicht richtig geliebt. Weil ich ihr Hoffnung gemacht habe, wollte sie davon nicht wieder runter. Wie schön hatte doch der Mann hinten auf seinen Lastwagen geschrieben: „Der Weg geht zu Ende, die Liebe nie.“ Ja, meine Kezban. Der Weg geht zu Ende, die Liebe nie. Paß auf, wir werden glücklich den Weg zu Ende gehen. Jetzt bald. Jetzt wird sich zeigen, ob deine Liebe zu mir nur eine Straße war, die mal zu Ende geht. Zusammen mit meinem Honigmädchen [...] Oh, Kezban, Kezban... Hör auf mit deiner Kezban! Wo kein Feuer ist, kann auch kein Rauch aufsteigen. Die hat nicht gewartet, so ist es nun mal. (1979: 149)

Yukarıdaki örnekte, kaynak dildeki “ateş olmayan yerden duman çıkmaz, küçük de olsa birtakım belirtilerin önemli olaylara işaret olduğunu anlatır” (bkz. Türkçe Sözlük) anlamında kullanılan “Ateş olmayan yerden duman çıkar mı?” atasözü erek dile yine bir atasözünü aktarılmamış, bunun yerine „Wo kein Feuer ist, kann auch kein Rauch aufsteigen” şeklinde birebir çevrilmiştir. Çevirmenin, erek dilde mevcut olan ve “duman varsa ateş de vardır” (bkz. Dudenredaktion, 1992, s. 570) anlamında kullanılan atasözü „wo Rauch ist, [da] ist auch Feuer” yerine, kaynak metindeki atasözünü birebir çevirmeyi tercih etmesi, okurun dikkatini bilinçli bir şekilde bu iki atasözü arasındaki farklılıklara çekmeyi amaçladığını göstermektedir. Bu yaklaşım, yalnızca erek metin okurunun dikkatli bir okuma yapmasını sağlamamakta, aynı zamanda bağlam ve atasözleri arasındaki benzerlikler üzerinden doğru ve derinlemesine çıkarımlar yapılmasına olanak tanımaktadır. Newmark’ın (1988, s. 46) mikro stratejisine göre “birebir çeviri”, kaynak dilin dilbilgisel yapılarının, erek dildeki en uygun karşılıklarıyla değiştirilmesi anlamına gelmektedir. Genellikle benzer dil ailelerine ait diller arasında ve teknik çevirilerde kullanılan bu strateji, kelimelerin bağlamdan bağımsız olarak tek tek çevrilmesini içerir. Çevirmen bu işlemi uyguladığı süreçte, Venuti’nin “yabancılaştırma” (İng. foreignization) makro stratejisinden ve Newmark’ın “birebir çeviri” (İng. literal translation) mikro stratejisinden yararlanmış ve okuru yazara yaklaştırmıştır.

Örnek 16:

KM	Kim beğenir bizi artık? Kim önümüzde el pençe divan durur bu çatlak camla? (1976: 210)
EM	Wer würde schon mit gefalteten Händen ehrerbietig vor uns stehen bei diesem gesprungenen Glas? (1979: 175)

Yukarıdaki örnekte, kaynak dilde “el pençe divan durmak: saygı gösterilen kimse karşısında el kavuşturulup ayakta durmak” (bkz. Türkçe Sözlük) anlamında kullanılan “el pençe divan durur” deyişi, erek dile „mit gefalteten Händen ehrerbietig vor uns stehen” şeklinde çevrilmiştir. Bu çeviri, kültürel ifadeye betimleyici bir karşılık getirmekte ve erek metin okurunun anlamı kavramasını kolaylaştırmaktadır. Çevirmenin bu yaklaşımı, Venuti’nin “yerleştirme” (İng. domestication) makro stratejisi ve Newmark’ın “betimleyici eşdeğerlik” (İng. descriptive equivalent) mikro stratejisine dayanmaktadır. Bu sayede yazar okura yaklaştırılmıştır.

Örnek 17:

KM	Çatalı daldırıp, dökülenlere aldırmadan üst üste, tabakla ağzı arasında gidip geliyor. Damağı, öyle bir kavuşmanın şenliği içinde. Ama bunu pek belli edip şu işbilmez, mıymıntı oğlanla yüz göz olmamak da gerek : (1976: 234)
EM	Er tauchte die Gabel hinein, und ohne auf das zu achten, was runterfiel, schlürfte er in sich hinein. Er schwelgte in reinster Gaumenfreude. Das war alles sehr offensichtlich, aber er durfte sich gegenüber diesem unfähigen Kellner nicht zu familiär benehmen : (1979: 193-194)

Yukarıdaki örnekte, kaynak dilde “yüz göz olmak: biriyle gereksiz yere senli benli olmak” (bkz. Türkçe Sözlük) anlamında kullanılan “yüz göz olmamak da gerek” deyişi erek dile „nicht zu familiär benehmen” şeklinde çevrilmiştir. Kültürel farklılıklar nedeniyle erek dile doğrudan bir karşılıkla çevrilemeyen bu ifade, betimleyici bir anlatımla aktarılmış ve erek metin okurunun anlamı daha kolay kavrayabilmesi amaçlanmıştır. Çeviri sürecinde yapılan bu işlem ile çevirmen, Venuti’nin “yerleştirme” (İng. domestication) makro stratejisinden ve Newmark’ın “betimleyici eşdeğerlik” (İng. descriptive equivalent) mikro stratejisinden yararlanmış ve yazarı okura yaklaştırmıştır.

Örnek 18:

KM	İş bilen, kılıç kuşananın . Ben gözümü açtım, sıranı kaptım. Sen de sağol, ne yapayım? (1976: 237)
EM	Junge das Pferd gehört dem, der es reitet . Ich hab eben die Augen aufgemacht, hab mir deinen Platz geschnappt. Schönen Dank dafür, mein Freund! (1979: 197)

Yukarıdaki örnekte, kaynak dilde “iş bilen, kılıç kuşananın: becerikli olanlar kazanır” (bkz. Türkçe Sözlük) anlamında kullanılan “İş bilen, kılıç kuşananın” deyişi erek dilde

„das Pferd gehört dem, der es reitet” (Klemm, 1849, S. 507) ifadesiyle karşılık bulmuştur. Kaynak dildeki kültürel ifade, genel olarak meslek hayatında veya insanlar arası ilişkilerde yetkinlik ve sorumluluğun önemini vurgularken, erek dildeki ifade, bir şeyin kontrolünün, onu aktif bir şekilde kullanan ya da hak sahibi olan kişiye ait olduğunu vurgulamaktadır. Bu iki deyim, benzer bir işlevi yerine getiriyor olsa da görsel betimlemeler ve kavramsal anlamda farklılıklar göstermektedir. Farklı metaforlarla aynı temayı işleyen ve sonunda benzer bir mesaj ileten her iki deyim de yetkinlik, kontrol ve eyleme geçebilme yeteneğinin önemini vurgulamaktadır. Venuti’nin “yerlileştirme” (İng. domestication) makro stratejisinden ve Newmark’ın “kültürel eşdeğerlik” (İng. cultural equivalent) mikro stratejisinden yararlanan çevirmen, tercih ettiği stratejilerle yazarı okura yaklaştırmıştır.

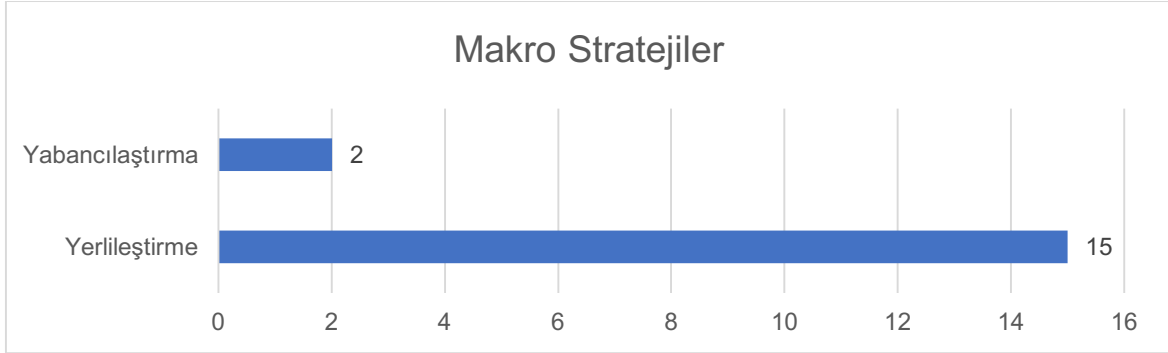
Örnek 19:

KM	Kezban’ın ardına, sen neyine güvenip düşüyorsun, desene?.. Bir göz odan mı var gecekondularda? Bir kısım tarla mı bıraktın köyde? Kezban da çulsuz, evet. İki çıplak bir hamamaymış... (1976: 252)
EM	So hinter Kezban her zu sein! Hat er wenigstens ein winziges Zimmer in einer Slum-Hütte? Hat er noch ein Stück Feld im Dorf? Kezban hatte ja auch nichts, tja! Zwei Nackte im Badehaus... (1979: 205)

Yukarıdaki örnekte, kaynak dilde “iki yoksul kimsenin birbiriyle evlenmesinin uygun olmayacağı” (bkz. Türkçe Sözlük) anlamında kullanılan “İki çıplak bir hamamaymış...” ifadesi, erek dile „Zwei Nackte im Badehaus...” şeklinde çevrilmiştir. Kaynak dildeki kültürel ifade, fakir iki kişinin evlenmesinin uygunsuzluğunu vurgularken, erek dildeki çeviri, bu metaforik anlamı tam olarak yansıtmamaktadır. Çevirideki eksiklik, kültürel bağlamın göz ardı edilmesinden kaynaklanmaktadır. Erek dildeki ifade yalnızca iki çıplak kişinin bir hamama girmesini betimlerken, kaynak dildeki deyim sosyal, kültürel ve ekonomik bağlamla anlam kazanmaktadır. Bu durum, erek dildeki çevirinin kültürel bağlamı yitirerek deyim metaforik anlamını kaybetmesine neden olmuştur. Çevirmenin, Venuti’nin “yabancılaştırma” (İng. foreignization) makro stratejisine ve Newmark’ın “birebir çeviri” (İng. literal translation) mikro stratejisine dayanan yaklaşımıyla, okur yazara yaklaştırmıştır.

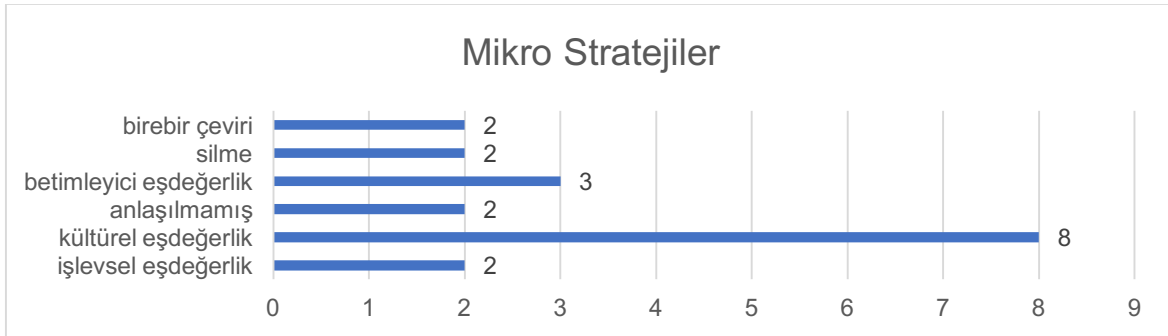
Kaynak dildeki deyim erek dile birebir çevrildiğinde işlevi korunabilmiştir. Ancak deyim olmaktan çıkmıştır. Ne var ki kaynak dilde var olan deyimdeki resimsel imge metaforik olarak işlev görmektedir, deyim erek dile birebir çevrildiğinde ise bu işlevini muhafaza etmemektedir, ancak metaforik düzlem kaybolmuştur.

4. Kaynak ile Erek Metin Arasındaki “Eşdeğerlik” Düzeyinin Değerlendirilmesi

Tablo 2²: Makro Stratejiler

“Dilsel ögeler” başlığı altında yer alan seçili örneklerin çevirisinde çevirmen, 15 defa “yerileştirme” makro stratejisine başvurmuş ve böylece yazarı okura yaklaştırmıştır. Bu doğrultuda, kaynak metindeki kültürel ifadeler, erek dildeki uygun kültürel karşılıklarıyla değiştirilerek erek metin okuru açısından, daha kolay anlaşılır hâle gelmesi amaçlanmıştır. Buna karşılık, okurun yazara yaklaştırıldığı “yabancılaştırma” makro stratejisi, sadece iki kez tercih edilmiştir. Ayrıca, yanlış alımlama nedeniyle iki örneğin çevirisi ne makro ne de mikro stratejiler kapsamında değerlendirilmiştir.

Tablo 3³: Mikro Stratejiler

“Dilsel ögeler” başlığı altında yer alan toplam 19 seçili örnekten 8’inin çevirisinde “kültürel eşdeğerlik” mikro stratejisi kullanılmıştır. Erek metinde açıklanarak anlatılan “betimleyici eşdeğerlik” mikro stratejisi üç defa uygulanırken, sadece anlamının aktarıldığı “işlevsel eşdeğerlik” mikro stratejisi ile kaynak metnin çeviri sürecine dâhil edilmeyen ve erek metinden çıkarılan “silme” mikro stratejisi ikişer defa tercih edilmiştir. Bununla birlikte, okuru yazara yaklaştıran “yabancılaştırma” makro stratejisi kapsamında değerlendirilen “birebir çeviri” mikro stratejisine de iki defa başvurulmuştur. Ancak bu stratejilerin uygulandığı örnekler dışında, çevirmenin yanlış ya da eksik alımladığı iki örnek görülmektedir. Bu örneklerle, erek metinde kültürel bağlamla örtüşmeyen, anlam bütünlüğünü bozan hatalı bir çeviri ortaya konulmuştur.

² Yazar tarafından oluşturuldu.

³ Yazar tarafından oluşturuldu.

Tablo 2 ve tablo 3 incelendiğinde, toplam 19 örnekten 15’inin “yerileştirme” ve ikisinin “yabancılaştırma” makro stratejisi kapsamında değerlendirildiği tespit edilmiştir. Mikro stratejiler açısından ise “kültürel eşdeğerlik” sekiz defa, “betimleyici eşdeğerlik” üç defa “işlevsel eşdeğerlik”, “silme” ve “birebir çeviri” stratejileri ise ikişer defa uygulanmıştır. Bunun yanı sıra, iki örneğin yanlış alımlanması, erek metinde kültürel bağlamla örtüşmeyen, anlam bütünlüğünü bozan hatalı bir çeviriye yol açmıştır.

Tartışma ve Sonuç

Adalet Ağaoğlu’nun Türkçenin zengin söz varlığını ustalıkla yansıtan *Fikrimin İnce Gülü* adlı eserinde, kültüre özgü öğelerin Almanca gibi uzak bir dile çevrilmesinin yarattığı zorluklar öne çıkmaktadır. Bunun başlıca nedenlerinden biri, çevirmenin karşılaştığı kaçınılmaz sınırlamalardır. Hedef metnin dilsel ve edebi normları ile hedef metin okurlarının çeviriden beklentileri, çevirmenin özgür alanını bu anlamda daraltmaktadır (bkz. Aksoy, 2002, s. 58). Çeviri sürecinde bu tür zorlukların üstesinden gelinmesi, kaynak metnin doğru anlaşılması ve yorumlanmasına bağlıdır (Uluşahin, 2018, s. 29); zira çeviri, yalnızca dilsel bir aktarım değil, aynı zamanda kültürel bir süreçtir ve çevirmenin geniş bir bilgi birikimine sahip olmasını, her iki dilin kültürel normlarını dikkate almasını gerektirir. Aksi takdirde, bu çalışmada ele alındığı üzere, “Ne Arab’ın yüzü ne Şam’ın şekeri” veya “Geçmişe mazi, yenmişe kuzu” gibi kalıplaşmış ifadelerin örtük anlamları doğru şekilde aktarılamayabilir.

İncelenen örneklerde çevirmenin, kaynak metni erek kültüre aktarırken, yazarı ve metnini erek metin okuruna yaklaştırdığı ve kültürel ve dilsel farklılıkları en aza indirdiği görülmektedir. Ağaoğlu’nun eserini Almancaya çeviren Wolfgang Scharlipp, çeviri sürecinde metnin işlevine göre yerileştirme (*Einbürgerung*) ve yabancılaştırma (*Verfremdung*) makro stratejilerini kullanmıştır. Erek metin okurunun metni daha kolay anlayabilmesi için kaynak metindeki kültürel ifadeleri, erek dildeki uygun kültürel karşılıklarıyla değiştirmiştir.

Özellikle atasözleri ve deyimlerin çevirisinde yerileştirme stratejisinin tercih edilmesi, okura metni kolayca kavrama imkânı sunmuştur. Bu strateji, çeviri sürecini belirginleştirirken, kaynak metne özgü öğeler yabancılaştırma stratejisiyle korunmuş ve okurun farklı bir kültürel bağlamı deneyimlemesine imkân tanınmıştır.

İncelemede dikkat çeken bir diğer önemli nokta, Almanca çevirmenin aynı deyim farklı bağlamlarda değişen stratejilerle çevirmesidir. Bağlamın gerekliliklerine bağlı olarak kimi durumlarda işlevsel eşdeğerlik sağlanırken, kimi durumlarda kültürel eşdeğerlik tercih edilmiştir. Çevirmenin aynı deyim farklı bağlamlarda farklı biçimlerde çevirmesi, çeviri sürecinin dinamik yapısını ve bağlamsal faktörlerin çeviri tercihleri üzerindeki belirleyici rolünü ortaya koymaktadır.

Bu stratejilerin kullanımı, Adalet Ağaoğlu’nun dilinin çevrilmesinin zorluğunu daha açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Özellikle özgün dil yapıları ve kültürel bağlamlar, çeviri sürecinde karşılaşılan en büyük güçlüklerden biri olan “çevrilebilirlik sınırı” sorunsalını gündeme getirmektedir. Bu bağlamda, çevirinin yalnızca dilsel değil,

aynı zamanda kültürel bir aktarma süreci olduğunun altı çizilmekte ve çevirmenin, dilin ve kültürün doğru bir şekilde aktarılması için farklı stratejik tercihlerde bulunduğu vurgulanmaktadır.

Sonuç olarak, kültüre özgü öğelerin sıkça yer aldığı edebi eserlerin çevirisinde, tek bir çeviri stratejisiyle sınırlı kalmak mümkün değildir. Çevirmen, kaynak kültüre ait öğeleri erek metne aktarırken, bazen kaynak kültürün, bazen erek kültürün, bazen de her iki kültürün normlarını göz önünde bulundurabilir. Bu durum, farklı çeviri stratejilerinin bir arada kullanılmasını zorunlu kılabilir.

Kaynakça

- Ağaoğlu, Adalet** (1976): *Fikrimin İnce Gülü*. İstanbul: Remzi Kitapevi Yayınları.
- Ağaoğlu, Adalet** (1979): *Die zarte Rose meiner Sehnsucht*, (W. Scharlipp, Übersetz.). Stuttgart: Ararat Verlag.
- Aixelá, Javier Franco** (1996): Culture-Specific Items in Translation. R. Alvarez / M. Carmen-África Vidal (Hrsg.): *Topics in Translation*: 8. Clevedon-Philadelphia-Adelaide: Multilingual Matters Ltd, 52-78.
- Aksoy, Berrin** (2002): *Geçmişten Günümüze Yazın Çevirisi*. Ankara: İmge.
- Çotuksöken, Yusuf** (2004): *Türkçe Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: Toroslu Kitaplığı.
- Ege Üniversitesi**. *Wolfgang-Ekkehard Scharlipp*. Erişim: 05 Şubat 2025. https://translex.ege.edu.tr/tr-6364/wolfgang-ekkehard_scharlipp.html. (En son erişim: 06.03.2025).
- Klemm, Gustav Friedrich** (1849): *Allgemeine Cultur-Geschichte der Menschheit: Das Morgenland* (Bd. 7). Leipzig: Verlag von B. G. Teubner.
- Newmark, Peter** (1988): *A Textbook of Translation*. New York, London: Prentice Hall.
- Sağlam, Musa Yaşar** (2014): *Dünya Edebiyatına Uzanan Yolda Bir Türk Romancı: Orhan Kemal*. Erdem (67), 87-104. <https://doi.org/10.32704/erdem.537456>.
- Türk Dil Kurumu** (1998): *Türkçe Sözlük: 1 A-J*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basım Evi.
- Türk Dil Kurumu** (1998): *Türkçe Sözlük: 2 K-Z*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basım Evi.
- Uluşahin, Esra** (2018): *Orhan Kemal'in Bereketli Topraklar Üzerinde, Müfettişler Müfettişi, Üçkağıtçı Adlı Yapıtlarında Kültürel Unsurların Çevirisi Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme*. Humanitas, 2018; 6(11): 11-31. DOI: 10.20304/humanitas.297616.
- Venuti, Lawrence** (2008): *The Translator's Invisibility. A History of Translation* (2. Aufl.). London and New York: Routledge Taylor & Francis Group.